

Võru õpil. komisjoni aruandekohane
ja J. Kõise poolt korraldatud
propagandistatavate vahenditega.

K 57515

Ar. J. Kõise aruandekohane.

K A V A

Õpilaste individuaalsete omaduste ja võimete vaatluseks.

Vaatlus- ülesanded	Psüühiliste omadus- te iseloomustus	Märkmeid vaatlusvõimaluste kohta
1. <u>Tajumused ja kujutlused.</u>		
1. Missugune on <u>ku- jutluste vara</u> ?	Rikkalik, mitmekesine, kehv, ühekülgne.	Vaateõpetus (kodulugu), vabad jutustused, joonistamine, kir- jandid (vanemal astmel).
2. Kas on kujutlused küllalt <u>täpsad</u> ?	Täpsad, ebatäpsad ku- jutlused.	Samad alad.
3. Milline on kujut- luste <u>laad</u> ?	Tundetooniga, tundetoonita.	Jutustusi saatvad tunnete ja kaasaelamise väljendused (liigutused, näoilme, tundetoo- nilised märkused jne.) või nende puudumine.
4. Missugune <u>kujut- lustüüp</u> esineb?	Nägemis-, kuulmis-, liigutustüüp; sega- tüüp.	Jutustused ja vaatlus: mis- suguse <u>sisuga</u> kujutlused on valitsevad? Vaikne lugemine: ainult silmadega, huulte või koguni elavate käteliigutus- te saatel.
2. <u>Tähelepanu.</u>		
5. Kuivõrt on tähe- lepanu <u>püsiv</u> , <u>tu- gev</u> ja <u>koondus- võimeline</u> ?	Püsiv - kõikuv; ei la- se kergesti kõrvale juhtida - kergesti kõr- vale juhitav. Koondus- võimeline - hajuv.	Kõigis õppetundides, eriti aga harjutustel, kordamisel. Iga- suguste segavate mõjude pu- hul: lärm, liikumine, erutavad sündmused, külm, kehaline eba- mugavus või valu.
6. Kuivõrt on are- nenud tähelepanu <u>kohanemisvõime</u> ? (Vrd. ülesanne 17).	Kiiresti - aeglaselt kohanev uues olukorras.	Üleminek ühelt ainelt või tööviisilt teisele; töö jät- kamine pärast vahetundi või töökatkestamist näit. mõne vahejuhtumise, nalja puhul jne.
7. Kas on küllalt arenenud tähele- panu <u>jaotusvõime</u> ?	Hästi - vähe arenenud.	Kehalised harjutused mitme- suguste liigutustega; lau- luviisi õppimine liigutuste- ga; ärakirjutus jne. Opetaja seletuste kuulamine vaatluste, katsete ajal jne.
3. <u>Vaatlusvõime.</u>		
8. Kuivõrt on are- nenud vaatlusvõi- me?	Vaatleb iseseisvalt - järgib teistele. Vaat- leb teatavast vaate- punktist - vaatleb juhuslikult.	Õppekäigud, vaatlikkuse vahendite kasutamine.
9. Kuidas väljen- duvad vaatlusel huvialad? (Vrd. ülesanne 4.)	Vaatleb huviga kõike teatavaid nähtusi ja esemeid - huvi puudub.	Vaateõpetus, õppekäigud ja ka kõik teised õppeained ning kogu koolielu.
4. <u>Mälu.</u>		
10. Kuidas peab õpitavat meeles?	a) Kiire, kerge - aeg- lane, raske mälu. b) peab kestvalt meeles, kestev mälu - unustab kiiresti. d) täpne - ebatäpne mälu.	Kogu õppetöö, eriti aga see, mis nõuab päheõppimist (luu- arvud, nimed jne.); etteütlus.
11. Kuidas väljendub õppimisel mälu- laad?	Mehaaniline (õpib pähe sõnasõnalt) - mõtteline mälu (peab meeles olulist).	Sama.
12. Missugune on meeletuletusvõime?	Tuletab meele kiiresti (kiire reproduktsioon) - tuletab meele aegla- selt.	Sama, eriti kordamisel.

13. Missugustel aladel on eriti tugev või nõrk mälu? (Vrd. ülesanne 4).	Erimälu: tugev (või nõrk) nimele, arvudele, kujudele, värvidele, lauluviisidele, isikuile, pildinähtud asjadele, maa-kohtadele, abstraktsetele mõistetele jne.	Kogu õppetöö.
14. Kas ei ole märgata eideetilist võimet?	-	Haruldane täpsus joonistamise mälu järgi, jutustustel. (Soo- vitav järele katsuda eri- ulesannetega.)
5. <u>Fantaasia.</u>		
15. Kuidas väljendub fantaasiategevus selle ulatuselt ja laadilt?	Rikkalik - kehv fantaasia. Elav - raskesti ergutatav fantaasia.	Jutustused vabalt või lugemis- ainetel puhul (sündmustiku, tegelaste muutmine jne.) kirjandid, joonistused, võib esineda koguni fantaasia vale.
16. Kuivõrt on arenenud loov fantaasia?	Hästi - vähe arenenud.	Mängud, jutukeste loomine, lauluviiside loomine, töö- õpetus.
6. <u>Mõtlemine.</u>		
17. Missugune on mõtlemislaad ja üldine kohanemisvõime?	Otsused kiired - aeg- lased; uues olukorras leidlik - saamatu; mõtted sügavad - pinna- pealsed; iseseisvad - järeleaimatud.	Kogu õppetöö, eriti vabaõp- lejut (iseseisvad küsi- mused).
18. Kuivõrt on märgata abstraktsiooni võimet?	Konkreetsed mõtlemine - arenenud ka abstrak- tsiooni võime.	Matemaatika, loodusõpetus (füü- sika), kõlblus- ja kodaniku- õpetus, keeleõpetus jne.
19. Kuidas on arene- nud kombinatsiooni võime? (Vrd. üles- anne 6, 16).	Hästi arenenud - nõrk.	Emakeele õpetus, mõistatiste seletus, kõnekäändude, piltlik- kude väljenduste seletused; võrdlused, ülesannete lahenda- mine, tööõpetus jne.
20. Kuidas on arene- nud mõtlemine loogilisest küljest?	Mõtted (otsused) sel- ged, järjekindlad - mõtted ebaselged, hüpoteesid. Tabab hästi ruumilisi, ajalisi, põhjuslikke suhteid, - raskusi tekitavad (aja- lised), põhjuslikud suhted.	Kogu õpetus eriti saäl, kus nõutakse mõistete korralda- mist (süsteematiseerimist) ülem- ja alam- mõistete abil, määranguid (definiitsioone) jne.
21. Kuidas on arene- nud arvustusvõime?	Eristab õiget ja valet, olulist ja kõrvalist (kriitiline mõtlemine), - arvustusvõime nõrk (naivne mõtlemine). Võ- tab arvustavalt oma töö ja esinemist - ei tee seda; arvustab oma alga- tusel - välisel tõukel.	Vaba õppejut, kirjandusõpetus (lugemispalade käsitletus) te- gelaste ja sündmuste hinnanguga, jooniste vaatlus, ette- kannete hinnang, vaatlus loodus- õpetuses jne.
7. <u>Huvid.</u>		
22. Missugune on huvi- laad? (Vrd. üles. 5, 9)	Püsiv (tahteline) huvi, kõikuv (meeleline) hu- vi.	Huvitavad ained, nende vahe- tus. Kogu koolitöö. Teotse- mine vabal ajal.
23. Kas on märgata erihuvisid?	Erihuvi alad on - need puuduvad	
8. <u>Väljendusvõime.</u>		
24. Missugusel alal on väljendusvõime hästi arenenud või nõrk?	Väljendus vaba - ras- kendatud; kasutab mee- leldi - ainult sunnil. a) suuline, b) kirjalik, d) graafiline, e) käe- line, f) miimiline.	Suuline: emakeel, ajalugu, maa- teadus, loodusõpetus j. t. Kirjalik: emakeel, ajalugu, maa- teadus j. t. Graafiline: joonistamine, loo- dusõpetus, matemaatika, maa- teadus jt. Käeline: tööõpe- tus.

9. Töölaad.

25. Kuidas suhtub
töösse üldiselt?
(Vrd. ülesanded 5, 6,
9, 17, 19, 22, 23, 33)

Töötab huviga, tunneb rõõmu tööst ja - tempo ükskõikne. Töötab iseseisvalt - püüab tarvitada teiste abi; otsib iseseisvaid tööviise - eelistab šabloonid. Töötab vabal soovil - ainult nõudel. Hoolas - hooletu; eedasipüüdlik - ei püüa.

Kõik iseseisvad töötamisalad. Küsimistung või selle puudumine.

26. Missugune on
töötempo?

Kiire - aeglane.

10. Tundeala.

27. Missugune on tun-
nete tugevus ja
püsivus?

Tugevad tunded (ilmneb affekte) - nõrgad tunded. Püsivad - mööduvad tunded.

Kogu koolielu, eriti aga mängud ja vabad eneseavaldused; õppekäigud, koolipeod, ettekanded.

28. Missugune on
valitsev tunde-
laad?

Rõõmus, lõbus, rahulik, rahutu, tõsine, kurb, rõhutud; kartlik, üllatuv jne.

Sama.

29. Kas on võimalik
märkida meele-
laadi (temperamen-
di) tüüpi?

Koleorik, sangvini-
nik, flegmaatik, melan-
koolik.

30. Missugused egoist-
likud tunded on
silmapaistvad?

Uhke, üleolev, auahne, enesega rahul, enesekin-
del, jonnakas, tõrkuv, taga-
sihoidlik, tundlik või üks-
kõikne kiitusele ja laitu-
sele, kergesti haavuv - ei
haavu jne; tõearmastaja -
valelik.

Sama, eriti ka juhud, mis
tundeid puudutavad: ette-
kanded, nende arvustus
jne.

31. Kas on märgata
esteetilisi või
usutunde arene-
mist?

-

Esteet. tunne: joonistamisel,
tööõpetuses, vaatlused loodu-
ses jm.

Usutunne: usuõpetuses.

32. Kas ei avaldu
närvilist eru-
tuvust?

Kärsitu - kannatlik;
tugev - nõrk erutuvus;
vastupidav töös - ker-
gesti väsib.

Istumine, seismine. Erilised
sündmused koolielus: pidu, ja-
lutuskäik, huvitav ettekanne.
Ootamatud sündmused: õnnetus
klassis, tänaval, rahurikkumine
jm. Ilmastiku muutused: äike,
torm, sadu, külm, kuum ilm jm.

NB. Tähtis näit. kontroll
töödel, katsetel.

11. Tahteala.

33. Kuidas väljen-
dub tahe soovi-
des?

Soovid püsivad, kõikuvad;
tugevad - nõrgad.

Kogu koolielu; eriti mängud,
võimlemine.

34. Kuidas väljendub
tahe teotsemises?
(Vrd. ülesanne 25,
38).

Tegutsemine: aktiivne -
passiivne; iseseisev -
laseb kergesti sugeree-
rida; algatusvõimeline -
loid;

35. Kui võrt on
arenenud enese-
valitsemine?

Tugev - nõrk.

Juhud koolielus, mis nõuavad
vastuseisu kõrvalekiskuvaile
asjaoludele tunnis, naeru, va-
lu (kukkumisel), viha maha-
surumist jne.

12. Teotsemine ja käitumine kooliühiskonnas.

36. Kuidas suhtub
koolikorda?

Korra ja puhtuse armasta-
ja - korratu, puhtuse eest
ei hoolitse. Kohusetunne
arenenud - arenemata. Sõ-
nakuulelik - sõnakuulmata.

Kogu koolielu, eriti: rõivas-
tus, töövihud, tööraamatud.

37. Kuidas suhtub
kaasõpilastesse?

4

Lugupidav, viisakas, kaas- Kogu koolielu, eriti aga
tundlik, sõbralik, õigla- mängud ja vaba aja kasuta-
ne, abivalmis - hoolimatu, mine.
sallimatu, kahjurõõmus,
ülekohtune jne. Tahab
valitseda, juhtida - al-
lub kergesti, laseb end
juhtida.
Autanne arenenud - nõrk.

13. Briladilisi psüühilisi avaldusi.

38. Kas ei ole mär-
gata intellektu-
aalseid takistusi?

Defektid mõtlemises,
kõnos, kirjas.

Koolitöös esinevaid raskusi
ja takistusi.

39. Kas ei ole mär-
gata erilisi hin-
gelisi häireid?

Liigne kartus, nutmine,
rõhutatus, püsivus, viha,
toorus jne.

40. Kas ei ole mär-
gata kõlblaid
defekte?

Valgus, valetamine,
petmine jm.

Seletuskiri vaatluskavale.

Lapse individuaalsete vaimsete omaduste tähelepanemine ja tund-
mine on nüüdisaja koolitöös olulise tähtsusega. Pole võimalik saavuta-
da õpetuse ja kasvatuse sihti - isiksuse kujundamist, kui tähelepanema-
ta jätta lapse hingeelu omadused. Kasvatustööd tuleb psühholoogilisele
alusele rajada; psühholoogiline nõue iseloomustabki kõige rohkem uusi-
mat koolitööd.

Lapse hingeelu uurimine eeldab aga õpetajal küllalt tüseda
teadmisi nii üld- kui lapse- ja kasvatapsühholoogiast, et õigesti ka-
sutada kõiki katselise pedagoogika ja psühholoogia meetodeid - vaatlust,
katset ja ankeeti.

Vaatlused jooksvas koolitöös on lihtsaim ja kättesaadavaim va-
hend lapse vaimsete ja hingeliste omaduste avastamiseks, kuid siiski
pole psühholoogilised vaatlused koolis seni kuigi võrd kasutamist leid-
nud. Piiratakse täiesti juhuslikkude tähelepanekutega laste eneseaval-
dustest ja needki jäetakse enamasti unustusse, sest et neid ei märgita
kuhugi üles.

Et anda tõuge kavakindlaks psühholoogiliseks vaatlustööks koo-
lis ja tasandada selleks ka teed, ongi koostatud käesolev vaatluskava.
Sellesse on võetud kõik tähtsamad psühholoogilised nähtused ja laste
vaimuomaduste avaldused, mida koolielus võib tähele panna.

Kava tegelikul kasutamisel peab õpetaja enne kõigi ülesannetega
hästi tutvuma, et mitte tähelepanemata jätta ootamatult avalduvaid
psühholoogilisi jooni üksikute õpilaste esinemises nii klassis kui va-
bal ajal. Vaadeldud omadusi õpetaja märgib kirjalikult vastavasse vaat-
lusvihku. Lihtsaimal kujul on see harilik vihk või märkmik, milles iga-
le õpilasele on määratud näiteks üks lehekülg. Märkmed sõnastatakse va-
balt ja lühidalt ning varustatakse kuupäevaga.

Järelikult, vaatlusvihk kannaks esialgu päeviku kuju, kuhu kantak-
se märkmeid ajalise järjekorras.

Kava koostamisel pole mõeldud, et iga õpilase jaoks tuleb leida vastused kõigile küsimustele. See oleks võimatu peamiselt seepärast, et paljudel lastel ühed või teised psüühilised omadused ei ole mitte silmapaistvad ei positiivseks ega negatiivseks hinnanguks. Niisugustel juhtudel on õigem jätta vastus teatavale küsimusele andmata. Hää on juba seegi, kui õpetaja kinnistab juhte, mis selgesti väljendavad lapsel üht või teist psühholoogilist joont.

Kavas on antud iga nähtuse ja omaduse kohta kaks äärmist iseloomustust, tavaliselt üks positiivne, teine negatiivse laadiga. Arusaadavalt esineb nende vahel ülemineku astmeid, mida vaatleja katsugu oma arusaamise kohaselt sõnastada. Keskmise nõ. neutraalne hinnang, mille kohta juba tähendatud, et see võiks ka välja jääda, tuleks anda juhtudel, kui midagi silmapaistvat pole märgatud. Kui meil oleks selge kujutus laste üldisest arenemistest antud vanuses, siis tähendaksid sääraseid juhud keskmist ("normaalset") arenemist. Kuid sellist "normaalset" mõõdupuud pole olemas.

Kui õpetajal on vilumust katselise psühholoogia alal, siis on soovitatav vaatlusi täiendada katsudega (testidega), vähimalt lihtsamatega nendest. Vaatluste ja katsude tulemuste võrdlus tooks kahtlemata suuremat selgust otsustesse laste vaimsete ja hingeliste omaduste kohta.

Kui õpetajad harjuvad psühholoogilise vaatlustööga, siis ei oleks raske uuendada meie praegust hindamissüsteemi, täiendades üksikute õpilaste hindamist ka psühholoogilise iseloomustusega.

Eriti väärtuslikud oleksid vaatlused nende laste suhtes, kes erinevad oma hingeliste omadustega ja vajavad seepärast erilisi kasvatusevõtteid ja -vahendeid.

Vaatluste läbiviimisel tuleb õpetajal ettevaatlik ja tagasihoidlik olla. Õpilastel ei peaks olema tunnet, et neid vaadeldakse, uuritakse. On ju teada, et niisugusel juhul lapsed enam ei esine loomulikult ja püüavad peitu jääda vaatleja silmis. Loomulikult ei peaks õpilased ka teadma, et õpetajal on eri märkmik nende jaoks. Kui aga õpilased siiski sellest saavad teada ja kui keegi neist koguni küsiks, mis sinna on kirjutatud, siis ei tuleks õpetajal seda enam saladuses hoida, vaid otsekoheselt öelda, mis ja milleks ta on oma märkmikku kirjutanud.

Vaatluskava on kasutatav kõigis, nii alg- kui keskkooli klassides, kuigi noorematel lastel mõned omadused, mis kavas märgitud, tavaliselt ^{veel} ei esine (näit. kriitiline mõtlemine jm.). Kava tahab aidata neid omadusi leida, mis lastel on tavaliselt olemas. Kuid võib juhtuda, et üksikuil lastel märgatakse omadusi, mida ei saa ühegi kavas tähendatud mõistega iseloomustada. Sel puhul tuleb tarvitada vaba iseloomustust üksikasjalisemal kujul. -